

LBRIS

We know
books

GIB MIHĂESCU

DONNA ALBA

Prefață
Lucia Țurcanu

Am pornit cu stângul în lume, ca și în război. La demobilizare, acolo, în dosul magaziiilor gării, pe câmpul presărat cu mese și cu soldați beți de fericirea vieții recâștigate, pe toți i-am auzit: „Băgați de seamă, când vă veți vedea cu libretul în mână, să porniți cu dreptul!“ Dar eu știu că oricât m-am muncit cu gândul, acum un an, să mișc întâi dreptul, când s-o da semnalul de plecare, spre front, din obișnuință militărească – deși acum nu mai răcneau porunci scurte ca la paradă și nimeni nu se uita cu ce pas o ia omul spre moarte –, am mișcat stângul. Și iată-mă c-am ajuns prin atâtea ploi de foc, cu picioarele și cu mâinile zdravene, cu pieptul fără găuri, tocmai aici, în această zi sfântă a liberării de orice pericol. Iar astăzi e zi de marți și, dacă toți oamenii dimprejurul meu se fac a uita c-au să pornească înapoi pe drumul vieții, cu tot dreptul mișcat întâi, într-o zi atât de nefastă, eu mă simt din cale-afară de mulțumit. Mai lipsește să fie astăzi 13. Dar sunt hotărât, de acum înainte, toate faptele mari pe care le voi face să le pornesc în zi de marți și de 13, căci sunt hotărât să fac

numai fapte mari. Și am băgat de seamă! acestea sunt zilele oamenilor cu voință, și am mai băgat de seamă, oamenii cu voință nu trebuie să se gândească niciodată la astfel de nimicuri și trebuie să întreprindă tot ce au de întreprins oricând s-o nimeri.

Iar eu am multe de întreprins: mai întâi să-mi refac situația mea... civilă. Așa numesc situația pe care o voi avea, pe care trebuie s-o am de-acum înainte în lume. E foarte drept: războiul m-a vărsat sublocotenent în rezervă. Asta e un lucru înfiorător de important pentru mine și e o adevărată mustrare, ținând seamă cum m-a cules acest război de pe drumuri. Nu de pe drumul lung pe care l-am făcut mânat din urmă și din lături de gradații serviciului de recrutare, cu întregul meu contingent de puștani neîmbrăcați și zgomotoși și sfârșind să râdă numai când cădeau de răscrunță oboseală sau de schije zbârnâitoare, împrășcate de un aeroplan hain. Nu de pe drumul ăsta vreau să spun că m-a cules războiul. Acest marș sălbatic, trebuie s-o recunosc, îmi da cel puțin provizoriu o direcție în viață, oricât de bine s-ar fi văzut, la capătul lui, chiar marginile vieții însăși.

Dar înainte de a porni într-aici, nu eram decât, pur și simplu, o haimana, un vagabond. Am fugit de-acasă, mai degrabă de la școală, din clasa a patra de liceu, dar am fugit, se cheamă, de sub scutul și autoritatea părinților, cu mulți ani în urmă. Trebuie să mă fi urmărit pretutindeni cu poliție și telegrame, căci tatăl meu era doctor de târg și om de stare: avea și vie și, acolo la vie, ascultând cum țârâie ploaia pe acoperișul hardughiilor cu butoaie goale, lin, teasc și zdrobitori, prin care îmi plăcea să mă vâr, am plănuit întâia mare îndrăzneală din viață. Fluieram a drum lung și-mi ziceam: când voi pleca anul ăsta la Craiova (adică la liceu) – fiu-fiu,

după două săptămâni – fiu-fiu... zbughe-o... Și râdeam, gândindu-mă nu atât la mutra tatei în fața acestei împrejurări, cât mai ales a domnului Stiegler, directorul meu de pension... Iar ploaia țârâia înainte și eu îl citeam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa țârâia și-n cărțile lui ploaia pe șindrilele acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate se găseau ele și pe la noi, dar eu voiam să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai triste, ca ploaia asta, și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși care mă invitau la plecare: Gorki și Gogol – și cu ei în servietă și cu Sadoveanu pe deasupra, am șters-o într-o bună zi, cu 38 de lei în buzunar, pe care, parte îi economisiseam, parte îi șterpelișeam din buzunarul tatei înainte de a lua drumul, chipurile, al școlii. Șapte lei m-a costat trenul până la Brăila, iar de-acolo toate drumurile le-am făcut mai mult pe jos. Însă la Brăila m-am făcut hamal în port – eram cel mai bun gimnast din clasa mea și puteam să bat pe oricine din cele două clase superioare ale mele. Chiar de la Brăila mi s-a pierdut urma.

Pe urmă, pe unde n-am umblat! Am fost și la Odesa, numai așa, ca să dorm o noapte pe chei și alte vreo două-trei prin stepă; dar mai mult am dormit pe chei, însă pe vagabonzii lui Maxim al meu nu i-am găsit. În locul lor am dat de niște namile leneșe și murdare și care-și blestemau soarta – cu scandal mare la fiecare clipă – și scui-pau în ea; dacă ar fi putut, ar fi omorât-o, dar pentru că așa ceva nu era cu putință, se înjunghiau uneori între ele într-o hărmălaie de nesuferit. Când am încercat să le spun unora că tocmai o astfel

de soartă e frumoasă, că e fără apărare și fără hotar, erau să mă înjunghie și pe mine. M-am întors atunci tot la Sadoveanu, la oamenii lui mai mult muți și care rezolvau totul cu o îmbiere spre oala cu vin; ăștia nu puneau mâna pe cuțit pentru un gând bun ce le aduceai, ba, dimpotrivă, atunci vârau tesacul înapoi la brâu și deschideau ochii mari spre câmpii, spre culmile, spre zăvoaiele și apele peste care împărăteau, și urechi largi la o poveste chiar fără tâlc sau la o vorbă de duh, fără niciun folos, dar bine adusă.

Pe urmă, cu vârsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă. Dar pe vapoare nu mă primeau fără învoirea părinților, fiind încă prea tânăr, din care pricină am început să mint și să mă prefac: ba am întocmit și niște certificate potrivite de minune pentru tot ce mi se cerea. Mai ales iscălitura tatei o trăgeam cu o siguranță fără pereche, iar peceteile, pe care mi le împrumuta vreun servitor de pe la cine știe ce oficiu pentru un gologan sau o glumă, știam cât să le întorc în loc, astfel ca numele țării și al instituției de care era nevoie să iasă limpede, dar al localității și al județului meu să apară încurcat și întinat. Astfel am putut să ajung, cum spun, la Odesa, și mai pe urmă să fiu înrolat pe vase de comerț, care m-au dus la Constantinopol, în Grecia, în Asia Mică, în Egipt și chiar până în Amsterdam. Atunci eram împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrère, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai voiam să mă gândesc măcar, îmi plăcea totuși să citesc povestiri și romane și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (uneori între zilele de munci istovitoare) cu buchisitul unor hârtoage cu istorioare franțuzești și a unor dicționare vechi și băgasem

LBRIS

We know
books

LIVIU REBREANU

ADAM ȘI EVA

Prefață

Maria Chiorean

Începutul

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuta cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătâiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sâni plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atârnată deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre

paralele – sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele cărnoase erau atât de palide, că abia li se deosebeau marginile.

În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Îl compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blândă și tot atât de sentimentală. Cărlionții aurii răzvrățiți îi alintau obrajii rumeni și ochii ei leneși, albaștri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi-dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu aici, la Sanatoriul Sf. Maria, și că doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfârâia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, și nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici când i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în *Universul* pe care i l-a strecurat, spre amiază, tovarășa. „Drama din Strada Albă” însă era lichidată în câteva rânduri seci. Dafina le-a citit și răscitit, căutând înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce râvnea, sufletul i se scălda într-o tristețe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la ora șapte seara, în Strada Albă nr. 7, emigrantul rus Ștefan Aleksandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin, unde se refugiase

în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra dlui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra și frumoasa soție a străinului gelos. Toate cele patru gloanțe au lovit în plin, încât profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrate, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața. Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegându-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă, deoarece asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămână definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moșii străvechi...”

Dar cum e eroina? Și cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinși? Apoi criminalul?... Întrebările o frământau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. Încerca să-și mai astâmpere setea cântărindu-l pe eroul dramei. Îi plăcea. Își zicea că merită să fie iubit și de o contesă. Îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crima din Strada Albă”.

Atunci, Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără vise. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari, negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se

legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minuterile. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Ciudat calendar!“ îi trecu prin minte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...”

Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea: „Ziua a șaptea din luna a șaptea... Coincidență!... Care-i luna a șaptea?”

În aceeași vreme însă, privirile ochilor imobili lunecau, mirate și întrebătoare, de ici colo: „Unde sunt?... Ce s-a întâmplat?”

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o retează din începuturi o năvală de durere care-i stârni un geamăt scurt, năbușit. Geamătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfipite deodată creștându-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se înspăimântă, scăpă ziarul din mâini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac abia acum o zări. Îl supără atât de rău, că strânse repede pleoapele, uitându-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mânios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întâmplat?”

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat. Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșâit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătinând din cap,

LBRIS | We know books

PANA ITI STRATI CHIRA CHIRALINA

Prefață
Emanuel Modoc

|

Stavru

Adrian străbătu, buimac, scurtul bulevard al Maicii Domnului, care, la Brăila, duce de la biserica cu același nume la Grădina Publică. Ajuns la intrarea grădinii, se opri, încurcat și necăjit.

– Ce dracu'! exclamă el cu voce tare. Nu mai sunt copil! Și cred că am tot dreptul să înțeleg viața cum o simt.

Era ora șase seara. Zi de lucru. Aleile grădinii erau aproape pustii către cele două porți principale; soarele crepuscular aurea nisipul, în vreme ce boschetele de liliac se scufundau în umbra serii. Liliicii zburau de colo colo, zăpăciți. Băncile pe alee erau aproape toate libere, afară de cele din colțurile ascunse ale grădinii, unde perechi de tineri se îmbrățișau amoros și deveneau serioase la trecerea inoportunilor. Adrian nu dădu atenție niciunuia dintre oamenii ce-i întâlneau în drum. El sorbea lacom aerul curat, care se ridica din nisipul de curând udat – amestec îmbălsămat de miros de flori – și se gândea la ceea ce nu putea înțelege.

El nu înțelegea mai ales împotrivirea maică-sii la legăturile lui de prietenie, împotrivire care dăduse naștere la o ceartă violentă între mamă și fiul ei unic. Adrian își zicea:

„Pentru ea, Mihail e un străin, o haimana suspectă, servitorul plăcintarului kir Nicola. Dar, ce? Eu ce sunt? Un vopsitor de case și, pe deasupra, o fostă slugă a aceluiași plăcintar! Și, dacă mâine am să mă duc în altă țară, numai pentru atâta trebuie să fiu socotit ca o haimana?”

Ațâțat, el lovi din picior.

„Ei, drăcia dracului!... E o nedreptate revoltătoare pentru bietul Mihail! Eu îl iubesc pe omul ăsta, fiindcă e mai deștept ca mine, mai învățat, și fiindcă rabdă mizeria fără să se plângă. Cum? Pentru că nu vrea să-și strige pe acoperișuri numele, țara și numărul dinților care îi lipsesc, nu e decât o haimana?... Ei bine, eu vreau să fiu prietenul acestei haimanale! Și sunt foarte fericit de asta.”

Adrian își continuă mașinal plimbarea, odată cu critica mintală a celor ce-i spusese mamă-sa; și totul îi păru absurd:

„Și povestea asta cu însurătoarea? N-am decât optsprezece ani și ea se gândește să-mi arunce o neroadă în spinare, o neroadă sau poate o fătăcioasă, care să mă copleșească cu dragostea ei și să facă din odaia mea o hazna! Ei, drace! S-ar zice că nu e nimic mai inteligent pe lume decât să feți la proști, să umpli lumea de sclavi și să devii însuți primul sclav al acestei puiute! Nu, nu!... Mai bine un prieten ca Mihail, fie el și de zece ori mai suspect! Cât despre învinuirea că «trag oamenii de limbă pentru a-i face să vorbească» – pe legea mea, nici eu nu știu prea bine de ce-mi place să

«trag oamenii de limbă»! Asta-i, poate, pentru că lumina vine din vorba celor tari, probă Dumnezeu, care a trebuit să vorbească pentru ca Lumină să se facă.“

În liniștea acelei seri primăvăratice, sirena unui vapor săgeta aerul cu fluieratul ei strident; tânărul se trezi, în vreme ce o adiere parfumată de trandafiri și garoafe îl întâmpină.

Adrian se îndreaptă spre marea alee care se întindea de-a lungul malului înalt ce domină portul și Dunărea. El se opri un minut pentru a privi miile de lămpi electrice care scânteiau pe vapoarele ancorate în port și pieptul i se umflă într-un nestăpânit dor de ducă.

„Doamne! Ce bine trebuie să fie să te găsești pe unul din aceste pacheboturi, care alunecă pe mări și descoperă alte țărături, alte lumi!...”

Necăjit de a nu-și putea împlini dorul, el porni din nou cu capul în jos; dar se auzi deodată chemat din urmă:

– Adrian!

Se întoarse. Pe o bancă, prin apropierea căreia trecuse, stătea un om, cu picioarele încrucișate, și fuma. Miopia și întunericul îl împiedicau pe Adrian să-l recunoască. Omul se ridică și Adrian se apropie de el oarecum contrariat, când o exclamație de bucurie îi scăpă:

– Stavru!

Își strânseseră mâinile și Adrian se așeză alături.

Stavru, negustor ambulant – numit „limonagiul” din cauza mărfii ce vindea prin bâlciuri –, era văr de-al doilea, după mamă, cu Adrian, și o figură foarte cunoscută altădată în cercurile băieților de viață din mahala.

El era acum uitat, îngropat sub disprețul unui scandal pe care firea sa îl pricinuisese cu treizeci de ani în urmă.

De talie deasupra mijlociei, blond spălăcit, foarte slab și foarte zbârcit; ochii săi albaștri și mari, când deschiși și sinceri, când ascunși și vicleni, după împrejurări, înfățișau toată viața lui Stavru. Existența de burlac hoinar, zvârlit de ici-colo de natura lui nomadă și ciudată; viața prinsă la vârsta de douăzeci și cinci de ani în tristul angrenaj al societății (căsătorie cu o fată bogată, frumoasă și sentimentală), din care ieși după un an acoperit de rușine, cu inima sfâșiată, cu caracterul falsificat.

Adrian cunoștea vag povestea. Mamă-sa, fără a intra în amănunte, i-o dădea exemplu de ticăloșie, dar Adrian trăgea încheieri cu totul opuse. Și nu o dată, cu instinctul care era la baza sufletului său, el se plecase asupra lui Stavru, așa cum te pleci asupra unui instrument muzical pe care vrei să-l auzi sunând: instrumentul se împotrivi.

De altminteri, ei nu se văzuseră decât de vreo trei sau patru ori, totdeauna pe stradă. Casa mamei sale era închisă pentru Stavru, ca toate casele cinstite. Și apoi, ce ar fi putut el să spună, derbedeul tuturor iarmaroacelor, băiețandruului răsfățat și ținut din scurt?

Stavru trecea drept un flecar pentru toată lumea – și era, într-adevăr, voia să fie. În costumul său prăpădit și boțit chiar când era nou; cu înfățișarea sa de țăran orășenit, cu cămașa necălcată, fără guler; cu aerul său de geambaș hoțoman, el se deda la o paradă de vorbe și de gesturi care îi amuzau pe oameni, dar care lui nu-i aduceau decât umilire, dispreț.

El își striga cunoscuții, în plină uliță, cu porecle potrivite și comice, niciodată supărătoare. Multe dintre